

İSVİÇRE HUKUKUNDA MÜZİK ESERLERİNİN KORUNMASI*

Dr. Gertrud CALAME-İKLE

Çeviren :
Prof. Dr. Akar ÖÇAL

I. MÜZİK ESERLERİ

Müzik eserleri, edebi ve artistik eserlerin bir kısmını oluşturur. «Müzik eseri» sese dayalı «bağımsız düşünce ürünü» (eserin Federal Mahkemece yapılan tanımı) (1) olarak nitelenebilir.

Modern kanunlar, edebi ve artistik eserlerin sahiplerini, onlara eserleri üzerinde bir **parasal hak** ve **manevi hak** tanımak suretiyle, korumaktadırlar. Manevi hak, eser sahibinin şahsiyetini, eserde ifade edildiği şekliyle, korur. Parasal hakka gelince, bu hak, eser sahibinin, eserinden sağladığı maddi çıkarılardan, münhasıran yararlanması imkânını verir.

II. HAKKIN KAYNAKLARI

1. İsviçre'de müzik eserlerinin korunması, genel olarak, edebi ve artistik eserlerin korunmasının tabii olduğu **yasal dayanaklara** tabidir. Bunları şöylece sıralamak mümkündür:

(*) Oeuvres musicales (Protection des), **Fiches Juridiques Suisses**, No. 83.

(1) Bkz. ATF 85 II 485; 77 II 377; 64 II 165; 59 II 403-404, 58 II 298-299.

Federal Kanunlar

a) Edebi ve Artistik Eserler Üzerindeki Eser Sahibinin Haklarına İlişkin Federal Kanun (LDA) (bu kanun 7 aralık 1922 tarihli olup, bazı maddeleri, 1 aralık 1955 tarihinde yürürlüğe giren 24 haziran 1955 günlü kanunla değiştirilmiştir).

b) Eser Sahibinin Haklarının Tahsili Hakkındaki Kanun (25 eylül 1940 tarihli) ve 7 şubat 1941 tarihli **icra yönetmeliği** (bu yönetmeliğin federal hakem komisyonuna ilişkin 12-14. maddeleri, 21 aralık 1956'da Federal Konseyce kabul edilmiş ve 1 ocak 1957'de yürürlüğe girmiştir).

c) Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu

Milletlerarası Konvansiyonlar

a) Edebi ve Artistik Eserlerin Korunması Hakkındaki Bern Konvansiyonu (CB) (9 eylül 1886 tarihli olan bu konvansiyon, 13 kasım 1908'de Berlin'de; 2 haziran 1928'de Roma'da nihayet 26 haziran 1948 yılında da Brüksel'de değişikliğe uğramıştır; gelecek değişiklik 1967 yılında Stockholm'de yapılacaktır).

İsviçre, 1887 yılından beri, Bern Konvansiyonuna dahil bulunmaktadır. Konvansiyonun Brüksel tadili, 2 ocak 1956 yılında yürürlüğe girmiştir (2).

b) Eser Sahibinin Haklarına İlişkin Milletlerarası Konvansiyon (CU) (6 eylül 1952'de Cenevre'de imzalanmıştır). İsviçre bu Konvansiyona da katılmış; bu katılış 30 mart 1956 yılında yürürlüğe girmiştir.

c) Federal Konseyin, LDA. 6/II. maddesine dayanarak yayımladığı müteakibliyet deklarasyonları (özellikle edebi ve artistik eserlerin himayesine ilişkin olarak Amerika Birleşik Devletleri ile İsviçre arasında müteakibliyet şartlarını düzenleyen, 26 eylül 1924 tarihli Federal Konsey kararname) (RO 40 492). Bu kararname ile amerikan vatandaşları, LDA sağladığı himayeden yararlanmak

---

(2) Bern Konvansiyonuna Brüksel'de dahil edilen maddi hukuk hükümleri, kısmen LDA tarafından sağlanan haklardan ileri seviyedeydi; ancak Brüksel anlaşmasının onanmasından önce, 24 haziran 1955'de, LDA'nın bazı maddeleri değiştirilmiştir.

imkânına kavuşuyorlardı. Esasen, amerikan hükümeti de İsviçre vatandaşları lehine olarak, bir karşı deklarasyon yayımlamıştı. İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri, eser sahiplerinin haklarına ilişkin milletlerarası Konvansiyona dahil olduklarından, bu deklarasyonlar önemlerini yitirmişlerdir (bkz. aşağıda 26 ve c).

2. Yukarıda zikredilen mevzuat hükümleriyle korunan eserler

a) **Yerli eserler.** LDA uygulama alanı 6/I. maddede belirtilmiştir. Bu fıkranın 1. bendine göre, korunan ilk eserler, **İsviçre vatandaşlarının** İsviçre’de ya da yabancı ülkelerde yayımlanan eserleridir; Öte yandan, **yabancıların** ilk defa **İsviçre’de** yayımlanan eserleri de İsviçre vatandaşlarının eserleriyle bir tutulmuştur (Mad.6/I, 2). Bu iki grup eser (yerli), üstelik, LDA mükerrer 68. maddesi hükümlerine göre, İsviçrenin son olarak kabul ettiği Bern Konvansiyonu metninin tanıdığı himayeden muhtemelen daha geniş bir himayeden yararlanırlar (3).

b) **Yabancı eserler.** LDA. 6/III. maddesi, milletlerarası anlaşmaları saklı tutmaktadır. İsviçre, daha önce de belirtildiği gibi, **Bern Konvansiyonu ile Eser Sahiplerinin Haklarına İlişkin Milletlerarası Konvansiyona** taraftır. Bu iki Konvansiyon, bir yandan, «muamele eşitliği» şeklinde ifade edilebilecek bir ilkeye dayanmakta; öte yandan da, esas bakımından asgari bir himaye sağlamaktadır (CB. 4-6; CU. II ve V).

«Muamele eşitliği» ilkesine göre, konvansiyonda belirtildiği şekilde, ilgilinin talebi üzerine himayeden yararlanabilen eserler, bütün âkit ülkelerde (menşe ülkenin dışında) yerli eser sahiplerinin eserleri ile aynı biçimde korunmalıdırlar. Bern Konvansiyonuna ve Eser Sahiplerinin Haklarına İlişkin Milletlerarası Andlaşmaya katılan ülke sayısı hayli kabarık olduğundan (4,5), **yabancılar**

---

(3) LDA. mükerrer 68. maddesi, 1955 tarihli kısmi değişiklik esnasında kanuna girmiştir. Bu maddenin benimsenmesinden önce, yerli eserlerin, LDA sağladığı hukuki himayeyi aşan Bern Konvansiyonunun imtiyazlarından yararlanmaları imkânsızdı; bu sebeple yerli eserlerin, konvansiyonun sağladığı himayeden istifade eden eserlerden çok daha az ölçüde himaye edilmesi mümkündü. Bu tehlike, bugün için, mükerrer 68. maddenin benimsenmesiyle uzaklaştırılmış bulunmaktadır.

(4) CB ve CU, birlikte, devletlerin büyük bir çoğunluğunu kapsamaktadır: **Bern Konvansiyonu** (Rusya hariç) bütün Avrupa devletleri, Türkiye, Lüblan, İsrail, Orta Doğudaki İngiliz Milletler Topluluğuna dahil ülkeler, birkaç istisna dışında, önceleri Fransız ve Belçikanın hakimiyetinde bulunan ve bağımsızlık-

tarafından yabancı ülkelerde yayımlanan bütün eserlerin, kovansiyonlardan birinin ya da ötekinin himayesine gireceği ve, «muamele eşitliği» sebebiyle, LDA öngörülen tam himayeden istifade edecekleri ifade edilebilir (6).

Her iki kovansiyonda da muamele eşitliği yanında, her halde sağlanması gereken asgari bir himaye biçiminde öngörülen esas bakımından himaye, ancak **Eser Sahiplerinin Haklarına İlişkin Milletlerarası Kovansiyonda** söz konusu edilmiştir. Anılan kovansiyonun bu konuda ihtiva ettiği ender bazı hükümlerden yalnızca 5. maddeden doğrudan doğruya yararlanabilecektir: Öteki hükümler, yalnızca, âkit devletlerin, mevzuatlarına, bazı maddi hukuk hükümleri dahil etmeyi taahhüt ettiklerini öngörmektedir (CU. I, III, IV).

Buna karşılık, **Bern Kovansiyonu**, özellikle Brüksel tadilinden beri, eser sahiplerine ilişkin parasal ve manevi hakların adeta eksiksiz bir kodifikasyonunu kapsamaktadır. Kovansiyonun sağladığı himayeden yararlanabilen her şahsın, İsviçre mahkemeleri önünde, doğrudan doğruya «istisnai haklarına» istinad etmesi mümkündür; bu kimse, bu imkândan, LDA istisnai haklar konusunda sağladığı himayenin CB sağladığı himayeden daha az şumullü olduğu her halde yararlanacaktır. Şimdilik, en azından gelecek tadilata kadar, CB yer alan bütün istisnai haklar aynı zamanda LDA da yer almaktadır.

Bu iki kovansiyondan hangisinin yabancı eser lehine olduğu, her olay için, dikkatlice, tetkik edilmelidir. Bern Kovansiyonunun **uygulama alanı**, pek de tatminkar olmayan CU, Bern Kovansiyonunun sağladığı himayeyi azaltıcı biçimde olumsuz bir tersirde bulunması ihtimalini uzaklaştırmak bakımından, bu kon-

---

larına yeni kavuşan ülkeler, İngiliz koloni ya da dominyonları tarafından imzalanmıştır; Kovansiyonu Brezilya, Japonya ve Filipinler de imzalamışlardır. Öteki andlaşma ise, Avrupa ülkelerinin çoğunluğu yanında, mevzuatlarındaki şekli hükümler sebebiyle Bern Kovansiyonuna dahil olmayan Güney ve Orta Amerika ülkelerinin çoğunluğu ve Amerika Birleşik Devletlerini kapsama almıştır; anılan kovansiyon Kamboçya, Laos, Hindistan, Pakistan, İsrail ve Japonya tarafından da imzalanmıştır.

- (5) Bern Kovansiyonu ile öteki kovansiyona dahil olan ülkelerin isimleri her yıl, «Droit d'auteur» isimli derginin ocak sayısından izlenebilir.
- (6) CB ve CU dahil olmayan bir ülkenin vatandaşları ile yabancılar, bu iki kovansiyondan birini ya da ötekinin sağladığı himayeden istifade için, eserlerini, ilk defa olarak bir üye devlette yayımlatmaya dikkat etmelidirler.

vansiyonun uygulama alanına nispetle çok sıkı bir biçimde sınırlandırılmıştır. CU. XVII. maddesi hükümlerine ve bu maddeye ilişkin ek deklarasyona göre, CU Bern Konvansiyonunu tamamlar. Bu konvansiyon menşe ülkesi CB âkit devletlerinden biri olan eserlerle ilgili olarak Bern Konvansiyonunun âkitleri arasındaki ilişkilere uygulanamaz. 1 ocak 1951'den sonra Bern grubundan ayrılan bir ülkeden kaynaklanan eserler, ne CB. ve ne de CU himayesinden yararlanamazlar (ek deklarasyon, CU. XVII a).

Öte yandan şunu da belirtmek gerekir ki, Bern Konvansiyonu, **konvansiyonun sağladığı himayeden yararlanan eserleri**; CU nazaran biraz daha tahdidi biçimde belirtmiştir: Her iki konvansiyon da, eser sahibi ister bir âkit devletin vatandaşı olsun ister olmasın, bir âkit devlette yayımlanan eserleri korumaktadır; öte yandan, iki konvansiyon, birlik üyelerinin yayımlayan eserlerini de korumaktadır; buna mukabil, CU, Bern Konvansiyonunun aksine, bir üye ülke vatandaşının eserlerini de, bu eserler konvansiyona dahil olan ülkelerden birinde yayımlanmamış olsa bile, himaye etmektedir (CB. 4,6; CU. II).

c) **İsviçrelilerin eserlerinin yabancı ülkelerde korunması.** İsviçre Bern Konvansiyona dahil olduğu için, İsviçrelilerin İsviçre'de ya da bir üye ülkede yayımladıkları eserler, Bern Konvansiyonunu imzalayan bütün ülkelerde, **yerli eserlere mahsus işlem**den ve Bern Konvansiyonundaki **istisnai hakların** geniş himayesinden yararlanırlar; aynı himaye yayımlanmamış eserlere de sağlanmıştır. İsviçre, CU üyesi olduğundan, İsviçrelilerin eserleri, CU imzalayan ülkelerde, üye ülkenin milli kanunlarının sağladığı himayeden istifade ederler; bununla birlikte milli kanunlar, çoğu kez, LDA sağladığı himayeden çok daha az müessir himaye sağlarlar ve bunları maddi hukuk bakımından asgari himaye öngören CU hükümleri tamamlar. CU., İsviçrelilerin eserlerine sağladığı başlıca üstünlük, CU. III. maddesinin, meselâ Amerika Birleşik Devletleri gibi, ekseriya çok karmaşık olan eser sahibinin hakkını iktisap edebilmesi için öngörülen şekli hükümleri, asgari düzeye indirmekte olmasıdır; bu sebeple, İsviçrelilerin eserleri, geçmişe nispette çok rahatlıkla, yerli eserlere yapılan muameleden istifade edebilecektir. Bununla birlikte usule ilişkin hükümler saklıdır (CU. Mad. III. Fık. 3).

3. Müzik eserlerine ilişkin kapsam

Eğer sahibinin haklarına ilişkin milletlerarası konvansiyonların hemen hemen tam olan bu uyumu milletlerarası özel hukukuna ilişkin mevzuatın tek örneği,-müzik eserleri için özellikle önem taşımaktadır. Müzik eserleri radyo sinema ve plâklar sayesinde, çok süratle yayılır; nerede olursa olsun ticari amaçla çıkan plâklar aracılığıyla alenen çoğaltılabilirler. Öyleyse yalnızca milletlerarası seviyedeki bir gerçek hukuki himaye sistemi, kompozitörlerin maddi ve manevi çıkarlarını birazcık olsun koruyabilir. Üstelik, kompozitörler, birçok ülkede, hayli zamandan beri, yaptıkları sözleşmelerle birbirlerine bağlanan ve CB, CU ve milli kanunların kompozitörlere sağladığı haklara çeşitli ülkelerde riayet edilmesini temin eden eser sahipleri kurumları halinde birleşmeyi başarmışlardır (bkz. aşağıda IV).

III. İSVİÇRE HUKUKUNA GÖRE ESER SAHİBİNİN HAKLARININ KAPSAMI: «MANEVİ HAK» ve «PARASAL HAK»

1. Manevi hakkın korunması

a) Eser, sahibinin şahsiyetinden doğar. Onun yaratma gücü arttıkça eser daha ziyade şahsiyetin işareti olur ve eser sahibi yaratmadan sonra eserine daha fazla bağlanır. Eser sahibi ile eseri arasındaki şahsi ilişkilerin korunması, manevi hakkın konusunu teşkil eder. Federal Mahkeme bu hakkı «eser sahibinin şahsı ile eseri arasındaki hukuken himaye edilen ilişkilerin bütünü» olarak tanımlamaktadır (ATF 69 II 57).

b) Eser sahibinin manevi hakkı, İsviçre hukukunda, birinci plânda CC. 28 ve CO 49. maddeleriyle korunan **şahsi hakların** bir bölümü olarak telâkki edilmektedir; DA. 44. maddesi açıkça bu hükümleri saklı tutmaktadır. Üstelik, CB mükerrer 6/I. maddesi, açık bir şekilde eser sahibinin manevi hakkından söz etmektedir. Kanun koyucu ve mahkemeler, CB. mükerrer 6/I. maddesinde yer alan imtiyazların, Medeni Kanundaki şahsi haklardan doğan manevi haklara dahil olduğunu kabul etmişlerdir (message du Conseil fédéral concernant la revision de la CB à Rome, Feuille Fédérale 1930 II 113; ATF 58 II 308; ATF 69 II 57-58). Medeni Kanuna ve CB istinad eden eser sahibinin manevi hakkı, LDA göre parasal haktan **bağımsız ve onun yanında** olarak, eser sahibine aittir;

hatta bu hak parasal hakkın devrinden sonra bile ona aittir ve -Medeni Kanundan doğduğu ölçüde-miras yoluyla dahi olsa temlik edilemez; eser sahibi bu haktan feragat da edemez (ATF 57 I 72; 69 II 61) (7). Eser sahibi eserinin yaratıcılığını (paternité) her zaman ileri sürebilir ve eserinin biçimsizleştirilmesine, kısaltılmasına ya da başka türlü değiştirilmesine olduğu gibi şerefine ve haklı şöhretine zarar verebilecek engellemelere de mani olabilir; üstelik manevi hak eser sahibine, eserini ne zaman halka sunacağına, yani eserin özel dünyasından ne zaman çıkacağına, karar vermek imkânını sağlar (7a)

Eser sahibinin manevi hakkı, müzik eserleri bakımından, özellikle bir kompozitörün eserini filmde kullanmak ya da plâğa kaydetmek suretiyle tekrar yaymak konusundaki parasal hakkını yahut onu bu tür yayıma uyarlamak hakkını devrettiği ve teknik bakımdan çok yetersiz olan kaydın ya da yetersiz olan uyarlamasının yayımının kompozitörün haklı şöhret veya şerefine zarar vereceği hallerde önem kazanmaktadır. Eser sahibi, manevi hakkına dayanarak, plâka kayıt yahut filmde kullanma yahut da uyarlama yapmak haklarını devretmiş olmasına rağmen (LDA 12/I, 1; 13/I, 2-3), bu tür kayıtların yapımcılarını ya da uyarlayıcıyı dava edebilir. Kompozitör, meselâ müsaade ettiği radyo yayımında ya da plâk şeklindeki çoğaltmalarda veyahut sinemada isminin zikredilmesinin unutulması halinde, manevi hakkını ileri sürebilecektir. Bununla beraber, manevi hakkın kullanılmasının iyi niyet kuralına saygı sınırları içinde bulunduğu da göz önünde tutulmalıdır (ATF 19 II 61); bir film müziği kompozitörünün ya da bir başka eser sahibinin, manevi hakkını ileri sürerek, devrettiği parasal haklarının işletilmesini film için engelleyebileceği konusunda sinema yapımcıları tarafından genellikle belirtilen endişeler, bu sebeple, doğrulanmış değildir.

c) Kompozitör, **manevi hakkının zarar görmesi** halinde, CO. 49. maddesi ile CC. 28, 29. maddelerinden yararlanarak, şu davaları açabilir: Tespit ve men davası; uyumsuzluğun giderilme davası; kusur halinde zarar ziyan ve manevi zararın telâfisi davası.

---

(7) Melliger: Das Verhältnis des Urheberrechts zu den Persönlichkeitsrechten s. 24 vd.

(7a) Manevi hakka dahil öteki haklar için bkz. Melliger, op. cit., s. 98 vd; Ulmer: Urheber-und Verlagsrecht, 1951, s. 187 dv.

Bundan ayrı olarak LDA de, eser sahibinin şahsi çıkarlarını koruyan bazı hükümler ihtiva etmektedir. Bu hükümler, aynı zamanda, halkın, bir eserin menşei konusunda yanılmasını önlemek amacıyla hizmet ettiği için, onların çıkarlarını da korumaktadır: LDA.43/1,2. maddesine göre, başkasının yanılmasına sebep olabilecek biçimde, eser sahibinin ismini, ayırtedici işaretini ya da takma adını, bizzat eser sahibinden kaynaklanmayan bir çoğaltmanın kopyalarına veya bir başka şahsın orijinal eserinin kopyalarına koyan yahut da kanunda öngörülen hallerde kaynakları açıkça belirtmeyi unutan kimse, hukuken ve cezaen takip edilebilir. Fakat LDA. 12/4; 13/I; 9/II. maddelerinde belirtilen ve ilk plânda eser sahibinin, eserinin ilk yayımına ve uyarlanmasına (bkz. aşağıda 2) ilişkin haklarını teminat altına almayı amaçlayan davalar, aynı zamanda, dolaylı biçimde eser sahibinin özel dünyasını ve eserinin bütünlüğünü himaye etmektedirler. Bununla birlikte, bu himaye, kuşkusuz, ilişkin bulunduğu parasal haklar devredilince, düşer (ATF 69 II 57).

2. Eser sahibinin parasal hakları

a) Dinlemek, bakmak ya da orijinalini yahut kopyasını elle-rine geçirmek suretiyle halkın edebi ve artistik eserlerle ilgilenme-si, esere kıymet kazandırmakta ve ona bir **mameleki unsur** karakteri vermektedir. Modern hukuk elde edilebilecek mali üstünlüklerin tabii olarak münhasıran sahibine ait olmasını kabul etmektedir. LDA., eser sahibinin parasal çıkarlarının himayesini sağlama-sının sebebi budur. Bu himaye, eser sahibine, uygulamada, eserinin kullanılmasının bütün ticari ve ekonomik şekillerini kapsayan **mutlak haklar** bahseder. Parasal haklar, eser sahibinin manevi haklarının aksine devredilebilir, yani tek tek temlik edilebilirler, miras yoluyla ihtisap edilebilirler ve hak sahibi ondan feragat edebilir (LDA. 9).

b) **Eserden maddi bakımdan istifade**, LDA. 12 ve 13. maddelerinde, tatminkâr biçimde düzenlenmiştir. Anılan maddelerde belirtilen haklar, olsa olsa Bern Konvansiyonunda sağlanan ve LDA. tanıdığı himayeyi aşan özel maddi haklar bakımından bu konvansiyona istinad edebilecek şahıslar ve yerli eserler için arttırılabilecektir. Böyle bir genişleme CB gelecek tadilatına kadar söz konusu değildir (bkz. LDA mükerrer 68. maddesi; yukarıda 20). 12. mad-

dede hakların sıralanışı, LDA. 21. maddesinin ilgasiyle, müzik eserleri konusunda 1955 kısmi tadilatının esasını teşkil etmiş olmaktadır. 12/I,3'ün son kısmı ve II/5-7, kanuna, bugüne kadar yorum yoluyla kabul edilen modern kullanma teknikleri, yani radyo, televizyon ve hoparlörü, dahil etmiştir. 12. maddedeki bu **expressis verbis** sıralama ile LDA. 21. maddesinin ilgasının birlikte düşünülmesi ve böylece eseri mekanik araçlar vasıtasıyla halka sunma hakkının kanuna dahil edilmesi, öte yandan, Bern Konvansiyonunun Brüksel metni ile, hem esas hem de şekil bakımından, bir uygunluk sağlamış olmaktadır.

Müzik eserinden maddi bakımdan istifade imkânı veren bütün haklar, LDA. 12. ve 13. maddelerinden (muhtemelen CB tarafından tamamlanan) kaynaklanmaktadır.

aa) 13. madde ile tamamlanan LDA. 12/I, 1. maddesi, eser sahibine, «eseri hangi usulle olursa olsun çoğaltmak» inhisari hakkını tanımaktadır.

Eseri **çoğaltmak** inhisari hakkı yalın çoğaltma kadar değiştirilmiş çoğaltmayı da kapsar (LDA. 13/I). Eserde yapılacak bütün değişiklikler için sahibinden izin alınmalıdır; bu yapılmazsa eser sahibinin hakkı ihlâl edilmiş olur. Bir eseri değiştiren ya da onu adapte eden, **çalışması yaratıcı olduğu ölçüde** -böyle bir çalışma oldukça- orijinal eserin sahibinin hakları saklı kalmak kaydıyla, ikinci elden bir hak sahibi olur (LDA.4/I). Müzik eserlerinin adaptasyonlarında (film, radyo ve televizyon için yapılan adaptasyonlar, uyarlamalar gibi) ve bütün başka biçimdeki kullanımlarda orijinal eserin sahibi ve adapteyi gerçekleştirenin ya da onların mirasçılarının muvafakatlarının aranmasının nedeni budur (8).

«**Hangi vasıta ile olursa olsun**» çoğaltma hakkı, orijinal ya da uyarlanmış eseri bir **saptama usulu** suretiyle çoğaltmak hakkını kapsar (ATF 62 II 251); Bir müzik eseri söz konusu olduğunda, bu kuraldan şu haklar ortaya çıkar:

---

(8) Tipik örnek olarak şunu gösterebiliriz: Film için önceden yapılan bir müzik uyarlamasını da ihtiva eden sesli filmlerin halka sunulması; gösteri ancak uyarlanmış müzik eserinin kompozitörü ve uyarlayıcının izni ile gerçekleştirilebilir; bu tür bir film müziğinin bir başka filme ya da plâkta kullanılması konusunda da durum aynıdır.

— İster modern kopya usulleriyle (fotokopi ve mikrofilm) ister elle yapılan kopya işlemleriyle olsun, müzik metninin basılması ve çoğaltılması inhisari hakkı,

— müzik eserini, mekanik yayım ya da çoğalma araçlarına, yani plâğa, metalik banta, manyetik banta ve öteki ses alıcılarına yahut bir alıcı ya da bilinen veya gelecekte keşfedilebilecek benzer başka bir vasıta ihtiva eden araçlara kaydetme inhisari hakkı (LDA. 13/I, 2 ve kıyasen CB. 13/I,1).

— Eseri sinema ya da benzer usulle yaymak, yani müzik eserlerini sesli filmde kullanmak inhisari hakkı (LDA. 13/3 ve kıyasen CB. 14/I, 1; öte yandan bkz. aşağıda d).

bb) 12/I,2. madde, eser sahibine, «eserin nüshalarını satmak, satışa sürmek ya da başka bir tarzda piyasaya sunmak» hakkını tanımaktadır (ayrıca bkz. CB. 14/I, 1). Kural olarak, eserin nüshalarını piyasaya sürmek hakkı çoğaltmak hakkı ile birlikte devredilir. Bu mutlak hak, eserin bir nüshasının piyasaya sürülmesi ile (genellikle satış söz konusudur) ortadan kalkar. İsviçre hukukuna göre, eser sahibi, kendisine daha sonraki satışları denetlemek imkânını veren hiçbir mutlak hakka sahip değildir. İsviçre hukukundaki hâkim görüşe göre, piyasaya sürmeyi, karşılığı ödenerek pazardan kullanılış amacına uygun biçimde iktisap edilen eserin kullanmak hakkında üçüncü şahıslara ileri sürebilen bir **mutlak** kısıtlama yaparak bağlamak mümkün değildir. Eser sahibinin, eserin nüshalarının kullanılması sebebiyle, üçüncü şahıstan zararlıyan veya ek tazminat istemi de mümkün değildir (mesela bir plâğı bir yayımda kullanan bir radyo ile yayım şirketi veya usulüne uygun olarak edindiği plâkları alenen çalan bir kahvehane sahibinden ek para). Bir üçüncü şahsın piyasadan usulüne uygun olarak edindiği plâğın radyoda çalınması ya da halka dinletilmesi için, LDA 12/2 uyarınca alınan izin yeterlidir (bkz. ATF 87 II 337; Bu kararda bu hukuki durum, plâk yapımcısının plâklarını piyasaya çıkarması yetkisi ile ilişkili olarak kesinlikle teyit edilmiştir. Ayrıca bkz. ATF 84 II 431 in fine; 64 II 118; **Ostertag, içinde:** Schweiz. Mitteilungen über gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht 1950, s. 21).

Bundan ayrı olarak, kanun koyucu LDA 58/I. maddesinde, açıkça şunu öngörmektedir ki, bir eserin usulüne uygun olarak ha-

zırlanan nüshaları, hak sahibinin satışına izin vermediği **arazinin** dışında piyasaya sürülürse, bu piyasaya sürme işi bir haksız fiil teşkil etmez; bir müzik partiyonuna ilişkin yayım mukavelesinin arazi bakımından tahdide tabi olması, üçüncü şahıslar karşısında bir mutlak hakkın doğumuna neden olmaz; akdi sorumluluk baidir. Bununla birlikte, müzik eserleri ya da edebi serlerin adapte edildiği mekanik araçlar konusunda bir istisna mevcuttur. Onların piyasaya sürümü, LDA, 58/III. maddesine göre, arazi bakımından kısıtlanabilir; bu hüküm, ilgililerin izni alınmadan bir ülkeye sokulan ses alıcılarına orada el konulabileceğini öngören CB. 13/IV. maddesine uygunluk bakımından gereklidir (ATF 85 II 431, E 3/c; **Uchtenhagen**: Schweiz. Mitteilungen über gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht 1961, s. 121-123)

cc) 12/I, 3. madde **«eseri aleni olarak tekrarlamak, temsil etmek, icra etmek ya da göstermek»** yahut eserin tekrarı, temsili, icrası ya da gösterilmesini telli surette aleni olarak nakletmek inhisari hakkını tanımaktadır. (bkz. kıyasen CB. 11, 13/I, 2 ve 14/I, 2). Bir eserin alenen sunulması hakkı, sesli filmlerin gösterilmesi ve radyofonik sunma ile bereber, bugün kompozitörün en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır (bu haktan yararlanma biçimi ile ilgili olarak bkz. aşağıda IV).

«Aleni» sunma kavramı geniştir. Sunuşun, dinleyici kültelinin aile sınırlarının dışına çıktığı ve organizatörle yakın şahsi ilişkiler içinde olmayan üçüncü şahısları içine aldığı hallerde, kural olarak, «aleni» sunma söz konusu olur (9).

Aleni sunma şu şekillerde gerçekleşebilir:

— Bir kompozitör ya da bir yorumcu tarafından doğrudan doğruya;

— müzik eserini mekanik olarak çoğaltmaya elverişli vasıtalarla (plâklar, metalik bantlar, manyetik bantlara özel kayıtlar ve günümüzde özellikle müzik otomatları) (10).

---

(9) Okullarda ve yalnızca öğrenciler ve pansiyonerlerin bulunduğu yerlere sunma aleni değildir. Öte yandan kilise, fabrika, hastahane, restoranlardaki gösterilerle kurum ve şirketlerce organize edilen gösterilerdeki dans yarışmaları vs. alenidir.

(10) Bir eseri mekanik araçlar vasıtasıyla aleni olarak sunma hakkı, ancak 1955'de LDA. 21 maddesinin ilgasıyla LDA'ye girmiştir; çünkü bu ilga 12/3. maddenin uygulama alanını otomotikman mekanik takdimleri içine alacak kadar ge-

— sesli filmle (bkz. aşağıda d)

— Telli yayım suretiyle ilk takdim yerinden uzakta bir özel ya da aleni gösteri. Bu hüküm, İsviçrede, özellikle teledifizyon yoluyla konser nakillerini hedef almaktadır (bkz. message du Conseil fédéral concernant la modification de LTA, du 12 octobre 1944, s. 16, No.3); hoparlör vasıtasıyla bir yerden bir başka halk topluluğunun bulunduğu yere nakiller de bu maddelerin uygulama alanına girer; bu nakiller, eseri icra izninin kapsamına girmediği sürece, izne bağlıdır (bkz. CB. 11/I-2).

dd) 12/I,1. madde, eser sahibine, «**eserin nüshalarını aleni olarak sergilemek ya da aleni kılınmadıkça eserin bir başka tarzda reklamını yapmak**» inhisari hakkını tanımaktadır. Bu hüküm, ön plânda, kompozitörün ilk gösteriye bağlı parasal çıkarlarını; aynı zamanda onun eserin gizliliğinin sürdürülmesindeki manevi hakkını korumaktadır.

ee) 12/I, 5-7 maddesi, daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi, CB. mükerrer 11/I. maddesi ile hemahenk olarak, bugün için, açıkça, radyo yayımına bağlı haklarla radyofonik yayından doğan hakları belirtmektedir.

5. bent eserin radyo ile yayımı inhisari hakkını kabul etmektedir. Eser sahibinden bir yayım hakkı alan radyo istasyonu, eseri, kendi organizasyonlarınca sağlandıkça, gerek telli gerek telsiz surette, tekrar yayımlamak hakkını haizdir (bkz. ayrıca CB. Mükerrer 11/I,1).

6. bent, bununla beraber, eser sahibinin, radyo ile yayımlanan eseri, gerek telli gerek telsiz suretle, alenen yaymak inhisari hakkını saklı tutmaktadır; ancak, bunun için, yayma işinin kaynaktaki organizasyondan başka bir organizasyonca yapılmış olması gerekir; kaynaktaki organizasyondan başka bir organizasyonca gerçekleştirilen bu takdim ile başka dinleyiciler (aboneler) bulmak mümkündür ve eser yeni bir biçim altında ticari bakımdan işletilmiş olur (bkz. ayrıca CB. mükerrer 11/I,2).

---

nişletmiştir. LDA 21. maddesi, CB Berlin metnine uygun değildi ve Brüksel'de kabul edilen 13. madde metnine de açıkça aykırıydı. Kanun metninin kaldırılması, İsviçre plâk ve müzik kutusu sanayiini himayesindeki menfaatin, kompozitör aleyhine olarak uzun zamandan beri kaybolması karşısında, gerekli hale gelmişti.

İsviçre radyo ve televizyon şirketi yaymak ve, gerek telli gerek telsiz surette yayımlarını aldıkları ölçüde, öteki İsviçre yayın işletmeleri (Allgemeine Radibus AG; Rediffusion SA: Schweiz Telephonrundspruchgesellschaft) için de tekrar yaymak hakkını almaktadır.

7. bent, eser sahibine, radyo ile yayımlanan ya da telli surette alenen nakledilen eseri, hoparlörle ya da başka benzer araçlarla işaret, ses ya da görüntü nakledicisiyle, açıkca iletmek inhisari hakkı tanımaktadır (CB. mükerrer 11/I, 3) (10a) lokantalardaki uygulamada olduğu gibi, radyofonik yayımların hoparlörle halka aktarılması konusundaki izin PTT'ye bir ek radyofonik resim ödemesi suretiyle alınmaktadır; alınan paranın bir kısmı eser sahibine tazminat adı altında ödenir.

Müzik eserlerine ilişkin olarak 12/I, 5-7. maddede öngörülen haklar, müzik eserlerinin görüntüye ya da bir edebi oyuna bağlandığı **televizyon yayımlarına** da kıyasen uygulanırlar (LDA. 12/II ve aşağıda d)

12. madde öngörülen, eserden istifadeye ilişkin tüm haklar yalnızca eserin bütünlüğüne değil, aynı zamanda bölümlerinden herbirine de ilişkindir.

Bir müzik eserini LDA. 12 ve 13 maddelerde öngörülen şekillerden birinde kullanmayı düşünen bir kimse, gerekli izni elde etmek için, kompozitöre ya da hak sahiplerinden birine başvurmalıdır (müzik metinleri söz konusu ise CO. 380 vm. maddelerine göre bir yayım mukavelesi akdedilecektir; mekanik araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilecek bir tekrar yayım ve sesli filme montaj söz konusu ise, kural olarak, Zurich'deki «Mechanlizenz» ya da SUISA izin verecektir (bkz. aşağıda VI). Kompozitör yanı sıra Zurich'deki SUISA, tiyatroyla ilgili olmayan eserlerin radyo ve hoparlörle halka yeniden iletilmesine ilişkin haklarla meşgul olmaktadır (bkz. aşağıda VI); tiyatro eserlerinin temsiline gelince, bu konuda kompozitöre ya da tiyatro yayımları şirketine veya ajanslarına başvurulmalıdır

---

(10a) Cb. mükerrer 11/I,3. maddesi telli yayımın hoparlörle halka naklini göz önünde tutmamıştı; LDA. 12/7, bu bakımdan, CB. mükerrer 11/I, 3 den daha sumüllüdür.

c) Yararlanma haklarının sınırlandırılması. LDA. 12 ve 13. maddelerinde sayılan yararlanma hakları, toplumun, bir eserin açık bir şekilde bilincine varmasındaki çıkarının, eser sahibinin, eserini ticari alanda işletmesindeki çıkarından üstün oldukça, kısıtlamaya tabi tutulur. Kısıtlamalar LDA. 17-35. maddelerinde öngörülmüştür. Müzik eserleri ile ilgili olan kısıtlamalardan başlıcaları şöyle sıralanabilir:

aa) Melodinin kullanılması: LDA. 15. maddesi, korunan bir eserden yeni orijinal bir eser doğduğu hallerde korunan eserin melodisinin serbestçe kullanılması imkanını tanımaktadır. Melodinin kullanılması, edebi eserlerle ilgili olarak, fikrin kullanılmasına benzetilebilir. Düşünceler serbesttir ve bir kimsenin tekeline girmesi söz konusu olamaz. Yeni bir eser meydana getirmek için bir müzik eserinden alınan melodi, bu yeni eserde, o şekilde artistik bir ifade teşkil etmelidir ki, melodinin uyarlanması ile hiçbir karışıklığı meydana vermesin. Bir melodinin müsaadeli kullanılması ile yasak olan kullanılmasının sınırını çizmek ekseriye güçlük arzettiğinden melodiye kullanmadan önce, tüm hak sahiplerinin iznini talep yarar sağlayacaktır (ATF 33 II 433).

bb) Mekanik araçlara adapteye ilişkin zorunlu lisans (LDA. 17-20). Kompozitörün, eserini mekanik araçlara kaydedilmesine ilişkin inhisari hakkı (LDA. 12/I, 1; 13/I, 2; CB. 13/I, 1), mecburi lisansın özel kısıtlamasına tabidir (11). «Bir Müzik eserinin sahibi, bir müzik eserinin İsviçre’de ya da bir yabancı ülkede, mekanik araçlara kaydına izin vermişse, İsviçre’de bir sınai müessese sahibi olan gerçek veya tüzel kişiler, eserin adapte edildiği mekanik araçlar piyasaya sürülmüş ya da eser bir başka biçimde yayımlanmış oldukça, adil bir tazminat karşılığında, bir müzik eserini, onu mekanik olarak icra etmeye yarayan araçlara adapte etmek için izin talep edebilirler (LDA. 17). Eğer taraflar, müzik eserinin mekanik araçlara adapte edebilmesine izin konusunda anlaşmazlarsa, uyuşmazlığı yetkili hakim çözümler ((LDA. 20).

İlk iznin mekanik araçlara adapte edilmeye ilişkin olması gerekli değildir; iznin hal ve şartlardan, özellikle hakkın tamamen

---

(11) 13/I, 3. maddesi uyarınca, müzik eserlerinin sesli filme adaptasyonu, bu hükümlerin uygulama alanına girmez.

ya da kısmen devrinden doğması, yeterlidir (LDA. 17/II). Bir zorunlu izne dayalı olarak imal edilen araçlar ancak ülke dahilinde ya da eser sahibini eserinin mekanik araçlara adapte edilmesine karşı korumayan ülkelerde piyasaya sürebilecektir; öteki ülkelerde bunlara el konulabilir (CB. 13/4 ve 16; LDA. 58/III).

Bir müzik eserinin metni aynı zorunlu lisansa tabidir; müzik eserinin adapte edilmesine izin vermek hakkı kendinde olan kişi, üçüncü şahıslar karşısında, metinde de izin verme hakkına sahip olarak kabul edilir (LDA. 18).

cc) Özel kullanma için çoğaltma: LDA. 22. maddesi, 12/I, 1. maddenin kapsamını daraltmıştır. Gerçekten 22. maddeye göre, bir eserin çoğaltılması, münhasıran ona tevessül edenin şahsi ve özel kullanımına tahsis edildiği hallerde caizdir; kuşkusuz, çoğaltma kâr amacıyla kullanılmamalıdır. Bu hüküm, son yıllarda, kanun koyucunun düşünemediği derecede büyük bir önem kazanmış bulunmaktadır. Önceleri, hüküm, ancak müzik eserinin güçlükle yapılan el kopyalarını hedef almıştı, bugün ise şu husus müşahade edilmektedir ki, her şahıs, modern tekniklerden yararlanarak, bir yandan müzik eserlerinin çeşitli usullere göre kopyalarını çıkarabilir, öte yanda da, plâk, radyo ya da sesli film yoluyla bir eserin herhangi bir icrasını kaydedebilir ve daha sonra da manyetik bant kullanarak özel ya da aleni olarak çalabilir veya bir başka ses alıcısına nakledebilir. İlgili çevreler, birçok ülkenin mahkemeleri, bir eserin bu tür kullanımının eser sahibinin haklarına ilişkin kanunlarla kabul edilen izinli özel kullanma çerçevesini aşmış ve **de lege ferende** yasaklanıp yasaklanamayacağı hususu üzerinde durmaktadırlar (12). Meri İsviçre hukukuna göre, münhasıran 22. madde çerçevesinde yapıldıkça bu tür kopya ve kayıtların gerçekleştirilmesi, kuşkusuz, mümkündür. Bununla birlikte şuna işaret etmek yerinde olacaktır ki, Federal Konsey'in 22. maddeye ilişkin bildirisine göre (13), «münhasıran şahsi ve özel kullanma» için çoğaltma ibaresinden, sadece çoğaltmanın kayda tevessül eden kimse tarafından kullanılması anlaşılmalıdır; çoğaltmanın, talep üzerine üçüncü şahıs tarafından yapılması, böyle bir

(12) Bkz. Möhring, GRUR 1963, s. 589 vd. ve orda zikredilen Troller'in monografisi («Schweiz. Mitteilungen über den gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht 1953», s. 171).

(13) Message du Conseil fédéral concernant la LDA, du 9 juillet 1918, Mad. 22, s.60.

çoğaltmanın piyasaya sürülmesi, onun alenen yayımı ya da radyoda veya bir başka kâr amacıyla kullanılmasında olduğu gibi, eser sahibinin hakkını ihlâl eden bir davranış teşkil eder (Mad. 42/3).

dd) Zikretme hakkı. 26/I, 2. madde (CB. 10/II, III gibi), bir çalışmanın metnini açıklamak bakımından yayımlanmış müzik eserlerinin çoğaltılmasına müsaade etmektir; ancak bunun için «çoğaltmanın pek geniş tutulmaması ya da ayrılmış bölümlerle sınırlandırılmış olması» gerekir. İsim ya da takma ad gibi kaynak-kaynakta belirtilmiş olduğu ölçüde-açıkça zikredilmelidir. (31/II. madde 26. madde çerçevesinde çoğaltılan eserlerin alenen yayımına müsaade etmektedir).

e) LDA. 28. maddesi; kompozitörün eserini adapte etmek inhisari hakkını (Mad. 13/I), eskilik sebebiyle, sınırlandırmıştır. Yayımlanan bir müzik eserini alenen icra hakkına sahip olan bir kimse, icra ya da takdim bakımından, eserin, tasarlanan icra ya da takdim için kullanılmaya elverişli nüshalarını piyasadan bulamamışsa ve eserin noksansız bir nüshasını hak sahibinden elde etmiş olması, şartıyla, bu eseri kısaltabilir yahut onu bizzat çoğaltabilir ve yahut da, orijinalinden farklı biçimde onu çoğalttırabilir. 28. madde emredici bir hüküm değildir. Hak sahibi, eserin eksiksiz nüshasını verirken, değiştirmek hakkını sınırlandırabilir ya da kaldırabilir. Eseri değiştirmek hakkı, her halde, 13/I. maddeye dayanan onu adapte hakkında olduğu gibi, eser sahibinin manevi haklarıyla sınırlandırılmıştır; kompozitörün şerefine ya da önüne zarar veren değişiklikler yasaklanmıştır (ATF 69 II 58-59).

ff) Röpartaj. CB. mürerrer 10. maddesinin uygulamasıyla ilgili olarak yürürlüğe girmiş bulunan mükerrer 33. maddeye göre, müzik eserlerinin kısa bölümlerinin «günlük olayların özetlenmesi amacıyla» alenen çoğaltılması ve kaydedilmesi mümkündür.

d) Müzikli tiyatro eserleri ve sesli filmler: Müzikli tiyatro eserleri (opera, operat, televizyon için müzikli tiyatro eserleri), bir genel artistik intiba vermek amacıyla, tamamen birbirinden bağımsız iki tür eserin karışımından oluşmuşlardır. Oysa, biliyoruz ki, muayyen artistik useller yardımıyla bağımsız bir düşünce eseri ortaya koyan kimse eser sahibi olarak telâkki edilmektedir; öte yandan şu kural da yabancımız değildir ki, eser sahibi, artistik yaratmasının tamamı üzerinde eserinin tekeline yararlanır; bundan doğal olarak şu sonuca ulaşılır ki, kısmen edebi kısmen de

müzikli bir bölümü bir araya getiren eserlerde, metnin sahibi yalnızca edebi bölüm için kompozitör de yalnızca müzikli bölüm için hak sahibidirler. Bu sebeptendir ki, kanun koyucu LDA. 1. maddesinde, müzikli tiyatro eserlerini bağımsız eserler olarak telâkki etmekten kaçınmıştır; bu durumlarda yeni bir eser değil, fakat **eserlerin birleşmesi** söz konusudur (message du Conseil fédéral concernant la LDA. du 9 juillet 1918, s. 19).

Aynı kural İsviçre'de **sesli filmler** ve müzik ve görüntü arasındaki hukuki ilişkiler için de geçerlidir. Müzik bölümü, yalnızca kompozitörce müzik aletleri yardımıyla yaratılmıştır ve yalnızca o, film sahiplerinin haklarından ayrılmış bir haktan, müzikli kısım üzerindeki bağımsız eser sahibi hakkından, yararlanır (14). İster özellikle film için bestelenen müzik ister sesli bir filmde kullanılan eski bir müzik söz konusu olsun durum değişmez. Önceden mevcut film müziği sahibi, sesli film için yaratılan bir eserin sahibi gibi, 12. maddede sayılan tüm haklara maliktir; onun, müziğin sesli filmde adapte edilmesine ve bizzat sesli filmin piyasaya sürülmesine müsaade etmek hakkı vardır (LDA. 12/I, 1-2; 13/3; CB. 14/I). Bu kimse, müziğinin sesli filmle halka sunulmasına da müsaade edebilir (sesli filmin gösterilmesi; LDA. 12/I, 3; CB.14/I, 2). Korunan bir müziği sesli filmde kullanmak ve böyle bir filmi piyasaya sürmek hakları, kural olarak, eser sahibi tarafından film yapımcısına devredilir. Müziğin sesli filmle halka sunulması izni her ülkenin kompozitörlerince eser sahipleri kurumlarına terk edilmiştir. Korunan bu müziği ihtiva eden filmleri gösteren sinemalar, bu sebeple eser sahipleri şirketinden bu müziğin sunulması için izin almalıdırlar.

e) Müracaat usulü. Eser sahibinin parasal haklarının ihlali halinde **cezai ve hukuk** bakımından takip yapılabilir (LDA. 42 vd.).

---

(14) Eserlerin birleşmesi (kombinozonu) ile işbirliği halinde yaratılan eserleri birbirinden ayırmak gerekir (LDA.7). Karşılıklı katkılar birbirlerinden ayrılmıyorsa, o zaman bir ortak eser yaratan kişiler arasında işbirliği var demektir; bunun gerçekleşmesi için birçok eser sahibinin aynı **artistik grupta** birlikte bir eser yaratmış olmaları gerekir (meselâ birçok kompozitörün bir müzik eseri bestelemeleri birçok yazarın beraberce bir tiyatro oyunu metni yazmalarında olduğu gibi). Burada sanatçıların herbirinin karşılıklı katkısı ötekilerin katkısından ayrılmaz ve bu sebeple bir hakkın taksimi işlemi mümkün değildir. Hak, işbirliği yapanlara ortaklaşa aittir ve bu hak üzerinde işbirliği yapanların tamamı birlikte tasarruf edebilir. Ferdi eser sahibi, bağımsız biçimde, ancak «kendi hissesi» üzerinde tasarrufta bulunabilir.

LDA. 12-13. maddelerinde öngörülen mutlak kullanma haklarını **ihlâl eden davranışlar**, LDA. 42. maddesinde gösterilmiştir. Yalnızca iradi ihlâller cezai müeyyideye bağlanmıştır. Takip, şikâyet üzerine yapılır, şikâyet hakkı ise ceza müeyyidesine bağlanan fiil ya da eksikliklerle zarara uğrayan bütün şahıslara tanınmıştır. Kural olarak, eser sahibinin iznini almaksızın 12 ve 13. maddelerde sayılan hakları kullanan kimse ceza görür; ayrıca, bir eseri aleni olarak tekrarlamak, temsil etmek, icra etmek ya da göstermek veya radyo ile yayımlamak için eser sahibinin haklarını ihlal ederek piyasaya sürülen ya da hazırlanan nüshalardan yararlanan kimse de cezalandırılır (Mad. 42/2).

Bir eserin aleni icrası söz konusu olduğunda (müzik eserleri konusunda en çok rastlanan hak ihlâli) sorumlu olan icracı değil, kanunsuz gösterinin **organizatörüdür** (14a); gösteri ya da temsilin icrası ve organizasyonuna baskın biçimde katılan kimse organizatör olarak telâkki edilir; Federal Mahkemeye göre, ayrıca, temsilden avantaj sağlayanın bilinmesi de önemlidir (ATF 63 I 47). Aleni temsil ya da icralar, genellikle, birçok şahısca **ortaklaşa** organize edilir; bu gibi durumlarda onlar, ortak organizatör olarak **müteselsilen** sorumlu olurlar (meselâ bir orkestra bir lokantacı ya da bir kurumun ortaklaşa bir eğlendirici gösteri organize etmelerinde olduğu gibi). Eğer icracılar, bir eserin alenen tekrarlanması, temsili, icrası ya da gösterilmesini üzerlerine almışlarsa, gösteri yada tekrara yasal bir karakter vermek için, bunlara girişen kişiye veya taahhülle bulunanlara, hak sahibi tarafından izin verilmiş olması yeterlidir (Mad. 59).

Hukuki sorumluluk ihmalle verilen zararlar için de söz konusudur. Zarar ve ziyan CO. 41 vm. maddeleri hükümleri uyarınca saptanır. Gerekli izin alınmaksızın organize edilen icralar için hak sahibi en azından SUIZA tarifelerine göre Konfederasyon hakem komisyonunca saptanan bir tazminat alır (bkz. Aşağıda VI; sahiplerinin haklarının tahsiline ilişkin kanun, mad. 5):

LDA. 52. maddesi, tehlike halinde, hazırlanan, piyasaya sürülen veya eser sahibinin hakları ihlâl edilerek reklâmı yapılan nüshalara el konulmasından (mesela plâk ve sesli filmlere; ATF 88

(14a) Genellikle icracı ya da anlatan gösterinin bizzat «organizatörü» durumundadır; bu gibi durumlarda bu sıfatla o sorumlu olur.

II 88) ibaret- özellikle müzik eserlerine ilişkin olarak-olan **koruyucu tedbirler** de öngörülmektedir. Cezai ve hukuki mahkûmiyet halinde, mahkeme, eser sahibinin hakları ihlâl edilerek hazırlanan, piyasaya sürülen ya da reklâmı yapılan eserlerin nüshalarının müsaderesini ve satışını, tahribini ya da kullanım dışı bırakılmasını emredebilir. Mahkeme, usulsüz gösteriden elde edilen gelirlere el konulmasını da karar altına alabilir; öte yandan, mahkeme, başka bir şey olmadığı takdirde, ilâna ilişkin materyalin müsadesine karar veremez (ATF 88 II 52; LDA. 54).

IV. ESER SAHİBİNİN HAKLARININ KORUNMASIYLA UĞRAŞAN MÜESSESELER («SUISA», «MECHANILENZ»)

Edebi ve artistik eserlerin bütün ülkelerde geniş ölçüde yayımlanması, eser sahiplerini, haklarını şahsen koruma imkanından mahrum bırakmaktadır. Bu sebeptendir ki, bütün ülkelerde, eser sahiplerinin kendilerine haklarının tahsili ve çıkarlarının korunması görevini verdikleri şirketler kurulmuştur.

Müzik eserleri ile ilgili olarak, yalnızca gerekli organizasyona sahip bulunan eser sahipleri şirketleri, tiyatro ile ilgili olmayan alenen takdim haklarına ve eserlerin mekanik araçlarla sesli film-lere adapte edilmesi hakkına riayeti sağlayabilmektedir.

1. Müzik eserlerinin tiyatro ile ilgili olmayan aleni takdimine ilişkin hakların korunması, İsviçre'de, Zurich'deki İsviçre Yazar ve Yayımcılar Şirketi (SUISA) tarafından gerçekleştirilmektedir.

Eser sahibinin haklarının tahsiline ilişkin 25 eylül 1940 tarihli federal kanun ve bu kanuna ilişkin 7 şubat 1941 tarihli icra yönetmeliği, LDA. 12/3. maddesi ile teminat altına alınan, **metinli ya da metinsiz müzik eserlerinin alenen icrası hakkının** işletilmesini (tiyatro ile ilgili olmayan hak) Federal Konseyin iznine tabi kalmıştır. İşletme, onun gözetimi altında gerçekleştirilir (1940 tarihli kanununun 1. maddesi). Eser sahibi ya da mirascılarınca şahsen yapılan icraya ilişkin hakların tahsili hariç kılınmıştır. İzin ancak bir tek topluluğa, bir yabancı topluluk karşısında imtiyaz sahibi olan bir İsviçreli topluluğa verilir. 1942 yılından beri izin SUISA verilmekte ve her beş yılda bir yenilenmektedir.

SUISA'nın denetimine tabi «metinli ya da metinsiz müzik eserlerinin tiyatro ile ilgisi olmayan aleni icrası» ile müzikal-dramatik tiyatro eserlerinin eksiksiz temsili ya da tiyatrodaki böyle eserlerin bütün önemli bölümlerinin gösterilmesi söz konusu olmadıkça, metinli veya metinsiz müzik eserlerinin **her türlü** icrası kastedilmektedir. Profesyonel müzisyenler ya da amatör senfonik orkestralarca, dans veya eğlence orkestralarınca, solistler, müzik kurumlarınca vs. icra edilen konserlerle radyo ve televizyon aracılığıyla yapılan yayımlarda durum böyledir (15).

SUISA, İsviçre'deki hemen hemen bütün kompozitör ve metin yazarlarını sinesinde toplayan bir yazar ve yayıncılar şirkettir. Üyeler, SUISA'ya dahil olmakla, katılma mukavesine dayanarak, mevcut ya da gelecekteki eserlerinin tiyatro ile ilgisi olmayan aleni icra haklarını, bu hakların İsviçre'de ve yabancı ülkelerdeki korunması bu şirkete ait olmak üzere, devretmektedirler. SUISA da, kendi yönünden, aynı amaçla kurulan bütün yabancı şirketlerle, yabancı yazarlar şirketleri üyelerinin icra haklarını İsviçre'de korumasını üzerine almak suretiyle, müteakabiliyet esası üzerinden anlaşmalar yapmıştır. SUISA, böylece, uygulamada, «dünya repertuarı» üzerindeki icra haklarına ilişkin bir tasarruf imkânına sahip olmuştur. İcra haklarının bu şekilde bir elde toplanması şu sonucu doğurmuştur ki, korunan bir müzik eserinin İsviçre'de takdimini isteyen kimseler, SUISA'nın iznini istihsal etmelidirler. İcra için ödenecek tazminat, SUISA tarafından, Federal Konseyce atanan bir hakem komisyonunca tastik ve yayımlanan tarilere istinaden, saptanmıştır («Commission arbitrale pour la perception de droits d'auteur»; 1940 tarihli kanunun 4-6. ve icra yönetmeliğinin 12-14. maddeleri) Korunan bir müzik eseri SUISA ya da kompozitörün izni olmadan icra edilirse, SUISA, bu türlü davranışta bulunanlara karşı hukuki ve muhtemelen de cezai müeyyidelere başvurur (Mad. 42/1, c, e-g ve 5).

2. Müzik eserlerinin mekanik araçlara ve sesli filmlere adapte edilmesi hakkının korunması ile bu türlü bir eseri piyasaya sürme hakkının korunması (LDA. 12/1-2; 13/2-3; CB. 13/I,1; 14/I,1), İs-

---

(15) Eser sahibinin haklarının tahsiline ilişkin kanunun 1. maddesine göre aleni icra kavramı, LDA. 12/I, 3. maddesindeki 1955 tadilatı ile benimsenen tüm kullanma şekillerini içermektedir.

viçre'de, Zurich'teki Mekanik Çoğaltma Hakkı ile ilgili İsviçre Şirketi (MECHANLIZENZ) tarafından sağlanmıştır. Bu, esas mukavelesinin 2. maddesinde zikredilen amacı, «müzik eserlerinin, edebi ya da başka eserlerin, inançlı temlik veya başka surette kendisine bırakılan müzikal-mekanik, radyofonik-mekanik (televizyon dahil), sinematografik nitelikteki haklarıyla bütün öteki çoğaltma haklarını korumak, temsil etmek ve gerçekleştirmek» olan bir kooperatiftir. Faaliyeti, özellikle, üyelerinin çıkarlarını, korunan eserleri plâk, film veya sesli bant vasıtasıyla kaydettikleri ya da piyasaya sürdükleri ölçüde, plâk ve film yapımcılarıyla radyo ve televizyon karşısında korunmakla ibarettir. MECHANLIZENZ, herşeyden önce yasaklanmış adaptasyonları gerçekleştirenlere ve bu türlü adaptasyonları işletenlere karşı müdahalede bulunur. Hak ihlalleri, teknik gelişme sebebiyle, son yıllarda, bu alanda büyük artış göstermiştir. Bu sebeple korunan müzik parçasının plâğa kaydının filmlere adapte edilmesi ya da aksi daha sık rastlanan olaylardır. Öte yandan, son yılanda, özel araçlar vasıtasıyla hazırlanan sesli bantların izinsiz kullanıldığı veya piyasaya sürüldüğü fazlasıyla görülmektedir.

MECHANLIZENZ, merkezi Paris'de olan ve korunan eserlerin mekanik yayım haklarının yönetimiyle görevli avrupa şirketlerini sinesinde toplayan «Milletlerarası Mekanik Yayım Bürosu» (BI-EM) üyesidir. MECHANLIZENZ, bu şirketler arasındaki karşılıklı mukaveleler sebebiyle, milli ve yabancı yazarların büyük bir kısmını temsil etmektedir. Bununla birlikte, bir eseri, onu mekanik olarak icra etmeğe ya da takdime yarayan araçlara adapte etmek hakkı, onu filme adepte etmek hakkı gibi, 1940 tarihli kanuna tabi değildir - «tiyatro ile ilgili olmayan» aleni icra için de durum böyledir-. Bu sebeple, MECHANLIZENZ, SUISA gibi, bu hakların yönetiminde tekel durumunda bulunmamaktadır.

MECHANLIZENZ, 1957 yılında, SUISA ile bir mukavele akdetmiş, yayımdan doğan hakları yönetmeyi ve tahsili üzerine almıştır; SUISA, aynı zamanla, gelirlerin hak sahipleri arasında bölüştürülmesiyle de görevlidir. Bu görevleri Zurich'deki SUISA'nın MECHANLIZENZ bölümünce yerine getirilir; izinler için de ortaya başvurulmaktadır.

V. İCRACI SANATÇILARIN HİMAYESİ, MEKANİK ARAÇLARIN, SESLİ FİLMLERİN VE RADYOFONİK YAYIMLARIN KORUNMASI (BENZER HAKLAR)

1. Genel olarak

a) **İcracı Sanatçı.** Plâkların ve öteki vasıtaların icadı ve teknik açıdan geliştirilmesi, günümüzde, icracı sanatçıların yorumlarını tespiti ve onların dahi sonra istenildiği gibi çoğaltılması imkânını yaratmıştır. Üstelik, direkt yorumlarla filmdeki ya da kaydedici tarafından saptanan yorumlar, istenildiği zaman, radyo, televizyon veya hopperlör tarafından yayımlanabilecektir.

Bir eseri işletmek ve tespit etmekteki bu yeni vasıtalar, icracı sanatçılarda, yorumlarında adil bir şekilde korunma arzusunun doğumuna sebep olmuştur. Onlar, aşağıda belirtilen inhisari haklardan yararlanmayı istemektedirler:

— Yorumlarının bir kaydediciyle ya da filmle tespiti ve bu kayıtların çoğaltılması;

— Direkt ya da plâğa veya filme alınan yorumlarının radyo, televizyon ve hoparlöre yayımlanması. Onlara inhisari bir hak vermenin mümkün olmadığı hallerde, en azından adil ölçüde karşılanabilecek bir hak.

Üstelik, onların, yorumcu olarak manevi bakımdan da, meselâ hizmetlerinin bir hatalı teknik çoğaltmasına karşı müdahalede bulunabilmek ya da isimlerinin bu hizmetin her çoğaltılmasında anılmasını isteyebilmek bakımından, korunmaları düşüncesi de yarıdan bilinmektedir.

Hukuk doktrininde çok kuvvetli bir akım, icracı sanatçıların hizmetlerini, müzik eserleri konusunda, sesli eserlerin yaratıcı sanatçısına benzetmekte ve onların himayesini eser sahiplerin haklarına ilişkin kanunlara dayanarak gerçekleştirmek istemektedir. Buna rağmen, icracı sanatçıların hizmeti, edebiyata, sanat eserlerine benzetilemez; burada bir **artistik çoğaltmanın** sonucu söz konusudur, yoksa bir eser yaratıcı faaliyet değil. Bu olgu, bugün, aşağı yukarı oybirliğiyle kabul edilmiş, icracı sanatçıların bu istiknamadaki hakları tanınmıştır. Öte yandan, birçok ülke, eser sahibinin haklarına ilişkin yeni düzenlemede icracı sanatçılara, aşağı

yukarı istedikleri himaye kadar geniş (benzer haklar) bir himaye sağlayan hükümler benimsemişlerdir. (16), (16a)

b) Plâklar, sesli filmler ve radyofonik yayımlar. İcracı sanatçıların, yeterli bir himayeden yararlanabilmeleri konusundaki isteklerine paralel olarak film ve plâk sanayii, mamullerinin-üretilen ya da önemli artistik, teknik ve mali imkânları bağlayan-kanunsuz çoğaltmalara, izinsiz radyofonik yayımlara ve yasak edilmiş başka kullanmalara karşı korunmasını istemektedir.

c) Radyofonik şirketler özellikle yayımlarının mekanik kayıt suretiyle izinsiz yayımını önlemek için benzer bir himaye istemektedirler.

Film ve plâk gibi sanayi ürünleri ve radyofonik yayımların edebi ya da artistik eser olmadığı ve onların korunmalarının eser sahiplerinin haklarına ilişkin esasları dayanarak sağlanamayacağı kuşkusuzdur. Onlara sağlanması gereken himaye, rekate karşı himaye karakteri arzeden ve sanayi ile el sanatlarının korunması hakkındaki hükümlere dayanır.

2. LDA ve İsviçre mahkeme kararları

1922 yılında LDA yürürlüğe girdiğinde, İsviçre kanun koyucusu mekanik araçlarla icracı sanatçıların hukuken himayesinin gereğini inanmakla beraber, bu himayenin mahiyeti konusunda bir aydınlık söz konusu değildi (17). Kanun koyucu, bu iki amacı gerçekleştirmek için, LDA. 4/II. maddesinde şu hükmü öngörmüştü:

«Bir edebi eser ya da müzik eseri icracıların şahsi müdahalesiyle onu mekanik olarak icraya veya takdime yarayan araçlara

---

(16) Bkz. **Röber**: Leistungsschutz des ausübenden Künstlers, Dresde 1935; **Iklé**: Urheberrechtliche Befugnisse an Werken der Tonkunst und technische Entwicklung, 1939 s. 115 vd; **Alfred du Pasquier**: Le droit des fabricants sur les disques de gramophone, Genève Tez, 1940; **Moll**: Der quasi-urheberrechtliche Leistungsschutz, Tez Bâle 1948; **Moll**: «Leistung, Schutzbedürfnis und Recht des ausübenden Künstlers», içinde Schweiz. Mitteilungen über gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht, 1952, I, s. 71; **Strenli**: Brennende Fragen der nationalen und internationalen Gesetzgebung, auf dem Gebiet des Urheberrechtes und der Rechte des Interpreten, s. 21 vd.

(16a) Avusturya, İtalya, İsveç, Norveç ve Danimarka gibi.

(17) Bkz. **Meuron**, Bulletin stenographique du Conseil des Etats, 1920, s. 369; **Wetts-tein**, op. cit., s. 269; **Von Matt**, Bulletin sténographique du Conseil national, 1922, s. 230.

adapte edildiği hallerde bu adaptasyon kanunla korunan bir çoğalma teşkil eder».

Kanunun lâfzı, bu «hakkın» temelde sanatçıya mı yoksa plâk yapımıcısına mı ait olduğunu belirtmemektedir (ATF 62 II 248). Bu maddeye ilişkin İsviçre mahkeme kararları, sanatçıları ve mekanik araç yapımıcılarını sistematik biçimde himaye etmek için son yıllarda doktrin, kanun koyucu ve mahkemelerin karşılaştıkları güçlükleri yansıtmaktadır.

Bern Kantonu Yüksek Mahkemesi, 12 ocak 1936 tarihli bir kararında bu maddeden, **plâk yapımıcıları lehine olarak sanatçılara sağlanan hukuki himayeyi** anlamaktadır. Gerçekten bu karara göre, 4/II .madde kanuna birinci plânda İsviçre'deki müzik kutusu sanayii sebebiyle dahil edilmiştir ve kanun koyucu, eser sahibinin hakkı dolayısıyla, bu sanayi dalındaki sanatçılara bir hukuki himaye sağlamak istemiştir (ATF 62 II 247-248).

Federal mahkeme 62 II 243'de yayımlanan kararında bu kararı bozarak 4/II. maddeye; LDA ve CB çerçevesinde, icracı sanatçılar lehine olarak, **eser sahibinin hakkının geniş himayesini sağlayacak** bir anlam vermiştir. Federal Mahkemenin bu kararına göre, icracı sanatçılar, hizmetlerinin bir mekanik araç vasıtasıyla kaydı halinde, sanki bir edebi eser veya müzik eseri söz konusuymuş gibi, hizmetleri için eser sahibinin bütün haklarından yararlanacaklardır; plâk yapımıcısı ise ancak haklar kendisine icra sanatçıları tarafından terk edilmiş olduğu ölçüde, bunlara istinad edebilecektir.

Federal Mahkeme bir başka içtihadında (85 II 431) görüşünü değiştirmiş, bu değişiklik yeni bir yararla da teyit edilmiştir (87 II 320). Bu yeni karara göre, yorum hizmeti ekseriya çok yüksek artistik bir değer taşır, fakat onda **yaratıcı karakter** eksiktir ve bu sebeple ne bir orijinal eser ne de LDA. 4/I anlamında ikinci elden bir eser söz konusu olamaz. Federal Mahkeme şu sonuca ulaşmaktadır ki, bu tür davranış kanunun ana kurallarına aykırı olduğundan, icracı sanatçılara bir hak tanınmaz. Böylece Federal Mahkeme, icracı sanatçıların eser sahibi hakkını kabul etmediği gibi; LDA. 4/II. maddesinden kaynaklanan «hangi mahiyette olursa olsun tüm öteki himayeyi» de reddetmektedir (ATF 87 II 326). İcra sanatçıları, yorumlarıyla ilgili olarak maddi ve manevi çıkar-

larını korumak için, münhasıran şahsiyetin himayesi ve akitlerin icrasına ilişkin hükümlere başvurabileceklerdir (ATF 87 II 344).

Federal Mahkemenin bu değişik kararına göre, LDA. 4/II. maddesi, yalnızca, plâk yapımçıların, haksız rekabet fiillerine karşı korunmasını sağlamaktadır. Bu sebeple, anılanlar, plâklarının haksız yapımlarına ve piyasaya sürülmesine karşı korunmuş olmaktadır. Bununla beraber plâk yapımçıları plâğın halka yayımı konusunda bir inhisari hak sahibi değildir. Onları LDA. 12/3. maddesinden yararlanamaz; çünkü bu maddede öngörülen icra eser sahibine hastır ve ancak eseri dolayısıyla ona aittir. Rekabet açısından, plâk yapımçılarına bir icra hakkı tanımaya gerek yoktur; kaydın halka icrası, yapımçının çıkar çevresi nazara alınır, bir haksız rekabet fiili karakteri göstermez. Plâk yapımçıların, plâklarının yayımını içeren ve izin olmaksızın gerçekleştirilen bir radyofonik yayıma mani olup olamayacağı sorunu ise çözümlenmemiştir.

Federal Mahkemenin değişik kararına göre, **icracı sanatçılar bugün için, hizmetleriyle ilgili olarak, İsviçre’de hiçbir özel himayeden yararlanamazlar; öte yandan, mekanik araç yapımçıları, LDA. 4/II. maddesinin uygulanması sebebiyle, sanayileri ürünlerinin yayımı ve haksız çoğaltılmasına karşı inhisari bir himayeden istifade ederler.**

3. Milletlerarası alandaki hukuki durum

İlerlemelerin sonu alınmış değildir. Bu arada, ön-projelerden sonra, 26 ekim 1961’de Roma’da bir andlaşma imzalanmıştır. Kısaca «**Roma Andlaşması**» olarak isimlendirileceğimiz bu anlaşmanın tam adı «**Yayın ve Kaydetme Araçları Yapımçılarının ve İcra Sanatçıların Himayesine İlişkin Milletlerarası Andlaş**» dır.

İsviçre, Roma Konferansına katılmış; bununla beraber andlaşmayı imzalayan 19 ülke arasına girmiş değildir. Daha sonra altı ülke bu anlaşmayı onadığından, anlaşma 18 Mayıs 1964 yılında bu ülkelerde yürürlüğe girmiştir.

Anlaşmanın imza edilebileceği sürenin sonu olan 30 Haziran 1962’de Federal Konsey, milletlerarası yetkili mercie başvurularak henüz andlaşmayı imzalamamış olmasına rağmen, İsviçre’nin, icra kanunlarının kabul edilmesiyle, daha sonra dahil olmasının bek-

lenebileceğini bildirmiştir. Buna paralel olarak, Federal Konsey Federal Adalet Bakanlığını bu konuda bir kanun projesi hazırlamakla görevlendirmiştir.

Roma Andlaşması, CB ve CU gibi, âkit devletlerin asgari bir himaye sağlama yükümlülükleri ile birlikte, yerlilerin himayesi esasına dayanmaktadır (Mad. 7, 10, 12, 13, 14). İcracı sanatçılara, aşağıda belirtilen ihtimalleri önlemek için, asgari himaye sağlanmalıdır:

— Yayım, aleni çoğaltma ya da **direkt** (yani daha önce görüntüsü alınmamış ya da kaydediciyle saptanmamış olan) icranın tespiti,

— Daha önce görüntüsü alınmış ya da kaydedilmiş bir icranın çoğaltılması (ilk tespitin izinsiz olduğu veya çoğaltmanın müsaade edilen amaçtan başka bir amaçla gerçekleştirildiği yahut da ilk tespitin 15. maddenin istisna hükümlerine dayalı olarak gerçekleştirildiği ve çerçevenin onu aştığı hallerde (Mad.7).

Ses alıcı araçların yapımcıları ses alıcısının dolaylı ve dolaysız çoğaltmalarına izin vermek veya bunları yasaklamak hakkına sahiptir (Mad.10).

İcracı sanatçılarla ses alıcı araçların yapımcıları, bundan ayrı olarak, ticari amaçlarla yayımlanan ses alıcıları ya da kopyalarının, aleni yayım veya aleni icra için kullanıldıkları hallerde, adil bir tazminat isteme hakkını haizdirler (Mad.12). Âkit devletler bu maddeye ilişkin olarak serbestçe bazı kayıtlar kabul edebileceklerdir (Mad. 16).

Yayım işletmeleri aşağıdaki yayımları yasaklamakta hak sahibidirler:

- Yayımlarının tespiti ya da tekrar yayımı,
- Yayımlarının izinsiz tespitinin çoğaltılması,
- 15. maddeye göre izinli tespitinin çoğaltılması (bu hükümle saptanan çerçevenin asıldığı ölçüde,
- Seyircilerden giriş ücreti alındığı hallerde bir televizyon yayımının halka sunulma (Mad. 13).

Andlaşmada asgari himaye için 20 yıllık bir süre öngörölmüşdür (Mad. 147).

İsviçrenin Roma Andlaşmasınınına girmesiyle ilgili kanuna hazırlanırken, kanun koyucumuzun, bu andlaşmaya girmenin İsviçre'de yeni kanunu hükümlerin hazırlanmasını hangi ölçüde gerektirdiği ya da andlaşmanın sağladığı asgari hakların, başka bir şey aranmaksızın, eser sahibinin haklarına, rekabete ve borçlara ilişkin mer'i kanunlardan çıkarılabılıp çıkarılamayacağı hususunda bir tavır tanınması gerekmektedir. Esasen Federal Mahkemenin icracı sanatçılar ve plâk sahipleri hakkındaki yeni kararı da bu istikamettedir. Hukuki güvenlik, bu konuda, özel kanunların yürürlüğe konulmasını gerektirmektedir.